

## УЧЕНИЧЕСКОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА УЧИЛИЩНАТА ОБЩНОСТ И ФОРМИРАНЕ НА ЦЕННОСТИ

**Маргарита Игнатова**

*Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“ – София*

**Резюме.** Обект на настоящата статия е ролята на ученическото самоуправление в процеса на формиране на активно гражданство и възпитание в ценностите на XXI век във Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“. Споделени са добри практики от функционирането на Ученическия съвет в училище и инициативите, които той провежда, като елемент от процеса на ученическото самоуправление. Статията прави преглед на зараждането на идеята за самоуправлението през годините и трансформацията, която то претърпява с оглед бурните исторически промени, дигитализацията и повсеместното налагане на нова информационна среда в света.

**Ключови думи:** ученическо самоуправление; възпитание; ценности; педагогически модели; дигитализация; модели за подражание; инициатива; учене за живота

### I. УВОД

*„Задачата на ученическото самоуправление е да претвори разпръснатата ученическа среда в цялостен организъм, в който всеки ученик е свикнал с добросъвестното изпълнение на определена обществена функция“.*

**С.И. Хесен**

Когато разглеждаме определен процес, винаги търсим историческата памет за него. Защото предпоставките винаги се зараждат в определен момент, който носи смисъла за появата за един или друг обществен процес. „Самоуправлението“ като понятие се среща в Англия след Английската гражданска война през XVII век. Среща се и по време на Великата френска революция, която преобръща историческите процеси и участието на хората в тях.

Значението на думата определяме като възможност сам да се управляваш. Кое-то произтича и от контекста на събитията по-горе. Според теориите на социалното управление то е сбор от самодейност, самоорганизация и саморегулация. С други думи, означава сам да си набелязваш целите, приоритетите и определяш дейност-

ите за тяхното постигане. Личността и нейните качества излизат на преден план. Оттук и нагласите и за развиване на умения, придобиване на знания, които са от полза за участие в процесите на ученическото самоуправление.

Най-важните детайли от съдържанието на ученическото самоуправление са:

- това е форма на реализация на желанието на учениците да участват в управлението на училището;
- възможност за участие на учениците в решаването на определени въпроси от учебно-възпитателната работа заедно с педагогическия и административния персонал в училище;
- начин да се взима предвид мнението на учениците по определени теми от управлението на училището;
- средство за налагане на ученически идеи, свързани с училищните политики за благотворителност, гражданско, интеркултурно, здравно и екологично възпитание;
- налагане на модел за осъществяване на ученически кампании, свързани с превенция на определени рискове, както и с придобиване на определени граждански умения и компетентности.

Тези техни права са регламентирани в чл. 171 и други в ЗПУО и ръководството на училището е длъжно да предостави на учениците възможността да се ползват от тези права, като създава необходимите за това условия.

Други документи, които дават тази възможност на децата и учениците, са:

- Всеобща декларация за правата на човека – статия 20;
- Комитет на ООН по правата на детето;
- Конституция на Р България – чл.39, 44 и 57;
- Закон за закрила на детето;
- Национална стратегия за детето за периода 2019 – 2030 г.;
- Наредба №13 за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование;
- Други нормативни актове, които имат отношение към темата за ученическото самоуправление.

Наред с тези документи има и налична литература, която прави опит да анализира и систематизира процеса на адекватно функциониране на ученическото самоуправление. Но тази литература представя фрагментираност и описание на определени практически прояви на процеса. Липсва систематизирана теоретична част, както и протоколи за практическото описание на дейностите, които са присъщи на структурите на ученическото самоуправление. А те могат да съществуват на няколко равнища и през различни органи на самоуправление, ученически съвети, паралелки, класове, общоучилищен съвет и училищен парламент. Не бива да се смесват училищно самоуправление и ученическо самоуправление. Последното е елемент на училищното самоуправление и с присъщите му специфики и особености.

- То е една от демократичните форми за организация на живота на учениците.
- То модерира значима обща цел на паралелката, випуска, училището и с определена социална насоченост.
- Социализира учениците на базата на обща цел чрез съпричастност към тази цел и възпитава ангажираност и екипност при постигането ѝ.

При описание на процеса на самоуправление може да се използват три различни гледни точки.

- Социологическа – за предефиниране и регулиране на обществените отношения.
- Психологическа – с акцент върху значението му за развитието на личността и групата, към която принадлежи – временно или постоянно.
- Педагогическа – проявлението му в процеса на образование, обучение и възпитание на учениците.

В тази връзка, за нас представлява интерес точно педагогическата проекция на самоуправлението. Въпреки че нито една от трите му прояви не съществува изолирано, сама за себе си, а взаимно се предопределят и надграждат с ново съдържание.

Ученическото самоуправление е важна част от процеса на образование и възпитание на учениците и от подготовката им за живота. Уменията за справяне с житейските ситуации са неотменна част от училищните дейности, които минават през участието на ученическите формирования.

По темата е разработен Пътеводител на ученическото самоуправление от МОН, с автори Таня Желязкова-Тея и Мариана Банчева.

## **II. Ученическото самоуправление и неговите измерения във Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“**

Ученическият парламент<sup>1</sup> във Втора английска езикова гимназия – пример за участието на учениците в управлението на образованието.

През 90-те години сред напредничаво мислещите педагози започва процес на обединение около идеята за надграждане на образователната система чрез популяризиране и практикуване на идеите и принципите на гражданското общество, чрез организиране на извънучилищни дейности, обучения и тренинги по модулите на гражданското образование. Налага се идеята за стимулиране на ученическата самоинициатива за участие в този процес чрез създаване на ученически парламенти, като форма и учебен модел на самоуправление. Историята на ученическото самоуправление във 2. АЕГ започва на 30.10.2008 г. с учредяването на ученическият парламент от група ученици. Още на учредителното заседание е формулирана ясна и конкретна цел – чрез дейностите в парламента да се формират гражданско поведение и политическа култура, което да стане стил и модел на поведение в

цялото училище. На първото заседание се маркират приоритетните области в дългосрочен и краткосрочен план и са изработени устав и годишна програма, избрано е ръководство и е взето решение вестникът на ученическия парламент да се казва „Утре сме ние“. Името на вестника носи посланието, че ученическите парламенти са школа за утрешни управленци и политици. В името на вестника е заложена голямата идея на ученическото самоуправление в образователната система, а именно – да създаде така необходимите ни интелигентни, демократични, национално отговорни и глобално мислещи бъдещи държавници.

Поставеното начало преди 15 години дава основата на една забележителна традиция на възпитание в демократично гражданство, добротворство, благотворителност, компетентности за справяне с живота – личностни, социални, граждански и емоционални, умения за работа в екип, отговорност при изпълнение на наредените цели и задачи. Креативност и актуалност при масовизиране на определени кампании в зависимост от актуалността на проблема, който те решават.

Разбира се, младите хора са подпомогнати в дейността си и в избора на приоритетите си (които могат да бъдат различни за всеки випуск) от педагогическия персонал, административното ръководство, Обществения съвет и Настоятелството към училището. Както и от естествените му партньори в лицето на районната администрация, висшите училища, с които гимназията активно работи, и др. Всяка година се актуализират училищните политики, които нормативно подпомагат ефективното и целенасочено училищно самоуправление. Тези политики са свързани с гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното възпитание, с личностното развитие на ученика, с осигуряването на позитивна и подкрепяща среда в училище, с извънкласните дейности, с изяви на учениците на училищни и извънучилищни форуми, в ритуализацията на училищния живот и в процеса на съхраняване и надграждане авторитета на училището.

#### *1. Дейност на Ученически парламент и приносът на ученическото самоуправление и председателство за развитието на училището*

Училищните политики включват подкрепа на инициативността и участието на учениците чрез подходящи за възрастта им демократични практики чрез ученическото самоуправление – Ученически парламент и клуб „Екопатрули“. Дейността им е разнообразна, активна и динамична в рамките на училищния живот. Учениците участват в различни форми на ученическо самоуправление и представителство чрез:

- организиране на доброволчески дейности във и извън училище – кампании за набиране на средства за операция на малко болно дете, участие в „Българската Коледа“ с набиране на средства от коледен базар и коледен концерт, дарение на играчки за деца в неравностойно социално положение;

- поддържане на училищни медии с активното участие на учениците (училищен вестник, радио VOX, TV „Джеферсън“);
- организиране на училищни кампании, подкрепящи здравето, толерантността, социалната чувствителност, правата на човека, опазването на околната среда, чрез ежегодни училищни кампании, заложи в училищните политики; използване на метода „Връстници обучават връстници“ за ежемесечни превенции по теми, застрашаващи живота, сигурността и здравето (физическо и психично);
- организиране на училищни празници и събития съвместно с административното ръководство и учителите съобразно календара на световните, международните, европейските, националните, общинските, местните, професионалните и културните дати и празници;
- развиване на младежкото лидерство чрез извънкласни дейности (ИКД), участие в клубове и неформални групи по интереси;
- реализиране на форми на посредничество, решаване на конфликти, превенция на агресията (обучение в емоционална интелигентност, техники за овладяване на гнева, работа за придобиване на самоконтрол и др.);
- проучване на мненията, нагласите и очакванията на учениците относно процеса и съдържанието на училищното образование и предложения по училищния живот;
- насърчаване на неформалното учене на територията на училището за научаване чрез правене извън часовете за формално образование и неформално обучение;
- координират дейностите с другите паралелки и класове в общоучилищните изяви.

## 2. Участници в процеса на ученическо самоуправление

Авторите на Пътеводител на ученическото самоуправление наричат всички участници в процеса на ученическото самоуправление „съучастници“<sup>1</sup>. Така направената характеристика освен принадлежност внася и допълнителен оценъчен характер на взаимната ангажираност на всеки участник в процеса в посока изключителна всеотдайност, отдаденост и съпричастност към каузите.

Според Закона за предучилищното и училищното образование учениците имат и следните права:

- да бъдат зачитани като активни участници в образователния процес;
- да участват в проектни дейности;
- да дават мнения и предложения за училищните дейности, включително за избираемите и факултативните часове;
- чрез формите на ученическо самоуправление да участват в обсъждането при решаване на въпроси, засягащи училищния живот и училищната общност, в т.ч. училищния учебен план;

- да получават съдействие от училището и от органите на местното самоуправление при изразяване на мнението си по въпроси, които пряко ги засягат, както и при участие в живота на общността;
- учениците участват в училищния живот и в организационното развитие на училището чрез различни форми на ученическо самоуправление на ниво паралелка и училище, определени в правилника на училището по предложение на учениците<sup>2</sup>.

Задължително условие във функционирането на една общност е наличието на излъчен от нея лидер. Неговите качества определят успеха на всяко начинание. Според авторите на Пътеводителя:

„Лидер е човек, който има висок авторитет сред своите съученици, съмишленици, приятели заради своите личностни, духовни, организаторски, професионални и други качества, които го отделят от останалите хора.

Лидерство е способността да се влияе на другите хора по такъв начин, че те да работят за достигането на целите на дейността.

Най-важните лидерски качества, подредени по азбучен ред, а не по значението им, са: активност, актьорски данни, възпитаност, инициативност, компетентност, наблюдателност, настойчивост, общителност, организираност, отговорност, работоспособност, самонаблюдение, самостоятелност, способност да се самоуправляваш, стремеж към нововъведения, съобразителност, творчески подход към дейността, умения да се генерират идеи“ (Bancheva, Zhelyazkova-Teya 2018, p. 37).

Дори при наличие на млади хора с изяви лидерски качества те не биха били успешни в дейността си без подкрепата на останалите членове на училищната общност, които, както казахме, са естествените партньори в този процес.

Ролята на учителите в този процес е продължение на ролята им на преподаватели по отделните предмети. Бихме могли да кажем, че учителят, преподавайки знание, не само образова и обучава, но и възпитава чрез това знание в уменията за живота. Кое е всъщност и компетентностният модел в образованието. Не бихме могли да разделим в този случай проявите на самоуправление в училище и в учебната дейност. Те са взаимно свързани, подпомагат се и надграждат уменията за живота на учениците. Като тук е редно да открийм ролята на класния ръководител, защото през тясното сътрудничество между него и родителите на учениците се допълва отношението на децата към гражданските инициативи, провежданите кампании в училище и проявите на емпатия у учениците на всички нива на тяхната ангажираност към училищната институция. Класният ръководител играе водеща роля във формирането на екип с общи ценности и обща цел – възпитаване и създаване на отговорни млади хора.

И стигаме до ролята на директора на институцията. Преди няколко години с възмущение изговаряхме думите информационна среда, дигитализация, бързи промени вследствие на пълномащабното им налагане в света. Вече не говорим и не сме в очакване. Вече живеем и се променяме толкова бързо, колкото се променя

и средата. Ако не го правим, рискуваме да останем аналогови хора в ерата на изкуствения интелект. Кое то на определено ниво може и да е нормално и обичайно, но на ниво преподаване на знания, възпитаване и формиране на нова култура на взаимодействие в обществото не кореспондира със състояние на застой. Защото дигитализация, цифровизация, изкуствен интелект не значат само висока интелигентност при боравене с устройства. Това означава реципрочност при придобиване на уменията за работа с тях и емоционална интелигентност, която включва повече емпатия, повече сътрудничество, взаимопомощ и чувство за справедливост между хората.

В тази връзка директорът на институцията е този, който дава посоката на развитие. Неговите лидерски качества гарантират изпълнение на набелязаните цели в различните дейности, които извършва училищната институция. Неговото отношение към елементите, които носи в себе си самоуправлението, като процес, гарантира и проявите на ученическото самоуправление да са в посока изпълнение политиките на училището.

Директорът създава средата, условията. Учениците са тези, които проявяват необходимите качества политиката на самоуправление да се случи така, че да бъде от полза за тяхното гражданско израстване.

### III. Заключение

*„Образованието не е за да преобразява хората или да ги развлича, или да ги прави експертни техници. То е, за да освободи мисълта им, да разшири хоризонтите им, да подхрани интелекта им, да ги научи правилно, ако е възможно...“*

**Робърт Хътчинс**

Ученическото самоуправление не е маловажна, несъществена или дребна част от училищния живот. Напротив, времето, в което живеем, изисква усилията в училище да бъдат насочени в много и в разнообразни посоки, както е многолик животът около нас. Успехът на младите хора не зависи само и единствено от придобитите знания и професионални умения. Днес зависи и от способността им да бъдат социално активни, емоционално съпричастни, граждански ангажирани и демократично възпитани млади хора. Защото основното предизвикателство, което ни предлага масовото навлизане на изкуствения интелект, е точно нашата емоционална интелигентност, каквато той не притежава. Защото ние не сме роботи, ние сме ХОРА. Изкуственият интелект ще подобри работата ни, ще ни помага в намирането на необходимата информация, ще извършва досадните рутинни дейности, ще повиши ефективността на знанията ни. Но той няма да прояви благотворителност, добротворство, емпатия и съчувствие.

Освен ако не го програмираме да ги прояви.

## БЕЛЕЖКИ

1. <https://2els.com/%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82>
2. Закон за предучилищното и училищното образование.

## ЛИТЕРАТУРА

БАНЧЕВА, М.; ЖЕЛЯЗКОВА-ТЕЯ, Т., 2018. Ученическото самоуправление. Пътеводител. София: Национално издателство „Аз буки“.

T595

## REFERENCES

BANCHEVA, M.; ZHELYAZKOVA-TEYA, T., 2018. *Uchenicheskoto samoupravlenie. Patevoditel*. Sofia: Natsionalno izdatelstvo “Az buki”.

## STUDENT SELF-GOVERNMENT FOR SCHOOL COMMUNITY DEVELOPMENT AND VALUES FORMATION

**Abstract.** The article focuses on the role of student self-government in the process of forming active citizenship, and education in the values of the 21st century at Thomas Jefferson Second English Language High School, Sofia. Good practices from the work of the Student Council at the school and from the initiatives they carry out as an element of the student self-government policy are shared. The article reviews the emergence of the idea of self-governance over the years and the transformation it has undergone in view of the turbulent historical changes, digitalization and the imposition of a new information environment in the world.

**Keywords:** student self-government; education; values; pedagogical models; digitalization; role models; initiative; learning for life

✉ **Margarita Ignatova**

Deputy Principal for Educational Activities  
Second English Language School “Thomas Jefferson”  
Sofia, Bulgaria  
E-mail: 2els.Sofia@2els.com